

CSONTVÁZ A SZEKRÉNYBEN □

Írta: magyarorszag.ma

2008. november 25.

A demokratikus ellenzéktől a szocialista restaurációig

1991. február 17-én a nemzeti emigrációban alapított Foundation for the Victims of Communism (Alapítvány a Kommunizmus Áldozataiért) nemzetközi dokumentációs központ tapasztalván, hogy az MDF-FKGP-KDNP koalíciós kormány kísérletet sem tett a történelmi igazságtétel végrehajtására – a volt politikai foglyok kárpótlásánál különbséget tettek az 1963 előtt és az ezt követő időszakban törvénysértő módon bebörtönzött ellenállók között – felhívással fordult a Magyar Köztársaság kormányához, személy szerint Antall József miniszterelnökhöz, kihangsúlyozva:

„Igazságtalannak tartjuk – írták a kommunizmus bűneit dokumentáló központ munkatársai – hogy a jelenlegi kárpótlás különbséget tesz a volt pártállam politikai foglyai között, nem adva például nyugdíj-kiegészítést az 1963 után bebörtönözötteknek, ellentétben a korábban elítéltekkel... Az egyenlőtlen elbírálás elvének hibájától eltekintve erkölcsileg tarthatatlan, hogy az új rendszerben éppen azon keveseket mellőzték, akik mintegy a lakosság lelkiismereteként szabadságuk és egzisztenciájuk feláldozásával szálltak szembe a kádári kompromisszummal.

Ez a jelen és a jövő generációinak talán nem a legjobb morális lecke, mint ahogy az sem, hogy a mellőzést eldöntendők között prominensen szerepelnek azok, akik életútja nem elhanyagolható szakaszai e kompromisszumok különböző mértékű támogatásával telt el. - Ha egyáltalán lehet különbséget tenni az 1963 után és a korábban elítélt politikai foglyok között, akkor az az, hogy 1963 után 'ártatlanul' gyakorlatilag nemigen került börtönbe senki: az 1963 és 1989 között börtönbe zárt, üldözött politikai foglyok tudatosan léptek fel a 'barak' kényelme és a kompromisszum 'bölcssége' ellen. – Nem mártírok, hanem ellenállók voltak...” /BESZÉLŐ, 1991. augusztus 10. – 27. old./

Az antikommunista ellenállás és a demokratikus ellenzék

A magyar liberális párt, a Szabad Demokraták Szövetsége, története a Kádár-rendszer „demokratikus ellenzékéhez” nyúlik vissza – ahhoz a kezdetben vallási, majd meglehetősen zárt, kis létszámú politikai csoportosuláshoz, amely csupán csak a szembenállás tekintetében tartozott az 1956-os forradalmat követő nemzeti ellenálláshoz. A napjainkban Demokratikus Ellenzéknek nevezett illegális organizáció – így nagy kezdőbetűkkel írva – 1956 és 1990 között nem létezett. Voltak egyéni kezdeményezések, mint például az államszocializmus demokratikus ellenzékeként megnyílvánulók tiltakozó levelének aláírására szervezett kampány, a csehszlovákiai Charta '77 vezetőinek bírósági tárgyalása okán – mikor is harmincnégy értelmiségi kézjeggyel látott el egy okmányt, melyben szolidaritásukat fejezték ki a prágai mozgalom vezetőivel – ám ez a kétségtelenül tiszteletre méltó megnyílvánulás közel sem jelentett „ellenállást” a kifejezés klasszikus értelmében. A diktatúrát balról, hol maoista, hol pedig neomarxista (egyébként össze nem vonható) kritikai látószögből támadó értelmiségből álló laza csoportosulás büntetése gyakorlatilag munkahelyi fegyelmiükben vagy a munkahelyükről történt eltávolításokban realizálódott, Pető Ivánnak (a néhai Pető László ÁVH-tiszt fiának) és társainak nem kellett tartania a bebörtönzéstől vagy az esetlegesen súlyosabb büntetéstől. Dőreség is arra gondolni, hogy a kádári adminisztráció Pető Ivánnal vagy az ifjabb Rajk Lászlóval, esetlegesen Bauer Tamással (a szintén ÁVH-s Bauer Miklós fiával) szemben ugyanúgy lépett volna fel, mint a „Gyűjtő” falai közé zárt százakkal-ezrekkel...

A Budapesti Fegyház és Szigorított Börtön (a „Gyűjtő”) rabjait és a szamizdat újságok szerkesztőit, az állami vállalatok igazgatói, főigazgatói székében túlélésre berendezkedett eljövendő demokratáit egy egész világ választotta el egymástól. Való igaz, hogy az 1956-os forradalom utáni megtorlások során bebörtönöztek között néhány olyan személyt is találhatunk, akik később az SZDSZ tagjai, a Magyar Köztársaság politikusai lettek, de az üldözöttség – úgy általában – nem volt jellemző a megalapításra kerülő liberális párt tömegeire..., a mártírium glóriáját pedig egyetlen párt sem sajátíthatta ki a rendszerváltozást követően. (Azok a zsidó honfitársaink – Gimes Miklós, Angyal István, Steiner Lajos, Rajki Márton, Nickelsburg László – akik életüket áldozták Magyarország szabadságáért, a nemzet soha nem feledhető hőseiként vonultak a halhatatlanságba, nem sorolhatók a pártkatonák tömegeihez.) A közéletünkkel foglalkozók, jómagam is, tapasztalhatjuk, hogy bizonyos jobboldali, szélsőjobboldali körök etnikai pártként igyekeznek feltüntetni az SZDSZ-t, sőt, az sem hallgatható el, hogy a liberális politikuskok némelyike is olykor ugyanezeket a véleményeket erősíti meg – de a valóság ettől igen-igen távol áll. Személyes tapasztalatokból merítve jelenthetem ki: az önkényuralom ellen fegyvert fogott, majd évtizedeken keresztül aktív ellenállást folytatott bajtársaink között a vallási

vagy etnikai hovatartozás kérdése fel sem vetődött... Egymás kezét csak 1990 után engedték el.

A Kádár-rendszer utolsó évtizedében két politikailag sem közömbös egyházi csoportosulás alakult meg: a magyarországi alapítású és központú zsidó-keresztény kinyilatkoztatásokon alapuló egyház, a pünkösdi-karizmatikus mozgalomból 1979-ben létrehozott Németh Sándor és Judit körül csoportosuló Hit Gyülekezete, majd a nyolcvanas évek közepén a baloldali szociális elveket valló Németh Géza vezette Erdélyi Gyülekezet. - Mindkét bázisközösség az évek múltával liberális elveket valló társadalmi-politikai szervezetekhez csatlakozott, a Hit Gyülekezete előbb az 1988. május 1-én megalakult Szabad Kezdeményezések Hálózata, később a Szabad Demokraták Szövetsége derékhadát jelentette, a súlytalanabb Erdélyi Gyülekezet pedig a Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ) mögött sorakozott fel. – A legjelentősebb ellenzéki erő, a tényleges üldözöttek, ellenállók mintegy 40-50 ezres tábora csak 1989 első hónapjaiban jutott el oda, hogy egyesületi keretek között készüljön fel a rendszerváltásra – párttá ez a hatalmas tömeg sohasem szerveződött.

A „balközép” politikai meghatározású neomarxista ideológiát valló szellemi elitet kétségtelenül az 1981-ben indult szamizdat, a Beszélő szerzői és szerkesztői jelentették. Az illegálisan terjesztett folyóirat munkatársai között jegyezték az Állambiztonsági Szolgálat belső elhárításra specializálódott nyomozói a későbbi SZDSZ jónéhány meghatározó politikusát: Haraszi Miklóst, Kis Jánost, Kőszeg Ferencet, Solt Ottiliát, Tamás Gáspár Miklóst, Bauer Tamást, Pető Ivánt, Magyar Bálintot vagy a szamizdatok illegális nyomtatását és terjesztését szervező Demszky Gábort. (Ezeket a személyeket – azóta is a múlt kódébe vesző okokból – soha nem zárta börtönbe a kádári rezsim, amely még a nyolcvanas években is százával ítélte el és ítélte szabadságvesztésre a politikai ellenfeleit...) A rendszerváltásig azonban még hosszú volt az út. Az elszigetelt ellenzéki csoportok – ahogy az SZDSZ 1990 utáni legendáriuma tartalmazza – elsőként 1985 januárjában találkoztak Monoron, ahol Bauer Tamás és Kis János mellett Csoóri Sándor és Csurka István tartottak előadást. Aztán 1987 júliusában az MSZMP KB ülésén a vezetés végre beismerte a csődöt: az adóság és költségvetési hiány rohamosan nőtt, a fogyasztás emelkedett – ebben a helyzetben jelent meg a demokratikus ellenzék által a Beszélőben publikált tanulmány Társadalmi Szerződés címmel, melynek első bekezdés alcíme – „Kádárnak mennie kell!” – jelezte, hogy a demokraták nem hajlandók az alantas alkura. Több mint szépséghiba, hogy a napjainkban már Demokratikus Ellenzéknek nevezett csoportosulás az általuk három kötetben megírt és a rendszerváltást követő években kiadott emlékiratokban szót sem ejtettek a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) „ifjú törökök mozgalmáról”, a Salgótarjánban rendezett közgazdász-találkozóról – melyekből egyértelműen kiviláglott volna, hogy a középbal-liberális gondolkodók mellett az ifjúkommunisták is a változások mellett tették le a voksukat.

Puccs a Hági Sörözőben – Mi történt a Jurta Színházban?

A Szabad Demokraták Szövetsége sajátos logikával megírt történelemkönyvében azt olvashattuk – azt olvashatjuk ma is – hogy „1988. november 13-án a Jurta Színházban a Hálózat 1100 tagja folytatott vitát arról, hogy vajon párttá alakuljon-e a Szabad Kezdeményezések Hálózata elnevezésű ernyőszervezet. 1988-an – olvasható a legendáriumban – az átalakulás mellett döntöttek, létrehozva a Szabad Demokraták Szövetségét...”

A Szabad Kezdeményezések Hálózata (SZKH) az akkor kb. 2000 főt számláló Hit Gyülekezete hathatós segítségével 1988. május 1-én alakult meg. – Hogy mennyire nem volt etnikai csoportosulás (vagy ahogyan napjainkban a szélsőjobboldali szervezetek emlegetik: a „zsidók politikai szervezete”), talán az is igazolja, hogy a Salom Független Békecsoport az SZKH-tól, majd később az SZDSZ-től is függetlenül fejtette ki tevékenységét. A Hálózat, amely a május elsejei hivatalos megalakulása előtt március tizenhetedikén szövegezte meg a Felhívást, olyan szándéknyilatkozatot írt alá, hogy különböző független szervezetek ellenzéki tevékenységének összehangolását helyezte kilátásba, anélkül, hogy irányítaná azokat. (Korabeli rölapok, szamizdatok bizonyítják, hogy a Hálózat keretei között tevékenykedett Szilágyi Sándor nem keveseket mosolygásra késztető „Tüntetésszervezési Gazdasági Munkaközösség” aláírással jelentette meg röpiratait vagy közleményeit az 1988-as illegális sajtóban.) Még a Jurta Színház-beli novemberi fellépést megelőzően a Beszélő szerkesztői, kiegészülve néhány ellenzéki magatartású személlyel, megbeszélést tartottak a belvárosi VII. kerületi Hági Sörözőben. E sokak véleménye szerint rosszemlékű tanácskozáson a Beszélő holdudvarába tartozó értelmiségiek harsány vita közepette kiereszkoltak egy jóelőre összeállított lista kvázi irányító Ideiglenes Koordinációs Tanács rangjára emelését – ezt az okmányt a Hálózat egyötöde, kétszáz fő írta alá, az aláírók negyedrésze (50 fő) alkotta később a Koordinációs Tanácsot. A tanácstagoknak megnevezett személyek jelentős része ugyan a későbbi hónapokban ugyan egyetlen egyszer sem vett részt az Szabad Kezdeményezések Hálózatát irányító Tanács munkájában – saját magukon kívül ugyanis senkit és senkit sem képviseltek – a Beszélő szerkesztői lapjukban a Tanács (mint az SZKH legfelsőbb szerve) megalakítását hírként tárták a nyilvánosság elé.

A Jurta Színházban megalakult Szabad Demokraták Szövetsége hivatalos irataiban és a krónikákban az alábbi sorok olvashatók: „1988. november 13-án a népligeti Jurta Színházban a Hálózat 1100 tagja folytatott vitát arról, hogy vajon párttá alakuljon a szervezet. 1998-an az átalakulás mellett tették le voksukat létrehozva a Szabad Demokraták Szövetségét. A gyűlés elfogadta a párt alapkrédóját tartalmazó Elvi Nyilatkozatot, valamint megválasztotta a párt kilenc ügyvivőjét. Az Elvi Nyilatkozat szerint az SZDSZ a szabadság és a szolidaritás pártja. A szabad demokraták – akik Széchenyi István, Kossuth Lajos, Eötvös József, Jászi Oszkár, Kéthly Anna, Bibó István, Szabó Zoltán, Nagy Imre és Donáth Ferenc szellemi örökösének tartják magukat – liberális politikát folytatnak; független, demokratikus és jóléti államot akarnak...”

Magyar Bálint és Kenedi János Jurta-beli felszólalásában, az Elvi Nyilatkozat felvezetőjében az alábbiak hangzottak el: „Önismeretünk kedvéért és terveink előkészítése céljából, hadd tekintsünk hát vissza a Hálózat előtörténetére. Önök is jól tudják, hogy a Hálózat a népfrontos koalíció megőrzése kedvéért született: szerettük volna fenntartani a Bibó-émlékkönyvtől a monori tanácskozásig megszilárdult, de már az 56-os konferencián megbomlott kollektív magatartást, azaz a politizáló értelmiség valamennyi színárnyalatát együttesen képviselni. – Mikor a lakitelki találkozó szervezésének következtében ez a hagyomány megrendült, a Hálózat kezdeményezői csak abban értettek egyet, hogy változatlanul a népfrontos koalíciót keresik, és kerülik a konfrontációt a későbbi Magyar Demokrata Fórum alapítóival. Ebből eredtek a Hálózat születési rendellenességei:

1./ Alapító levelében a Hálózat úgy tüntette fel magát, mintha több 'párt' koalíciójának közös szerve lenne.

2./ De az Alapító levélben úgy is feltüntette magát a Hálózat, mintha egyetlen markáns

arculattal rendelkező 'párt' volna.

3./ De míg a koalíciós funkcióhoz a csoportokat reprezentáló tagság, a 'párt'-funkcióhoz pedig egyéni tagság kellett volna, addig ezt a feloldhatatlan ellentmondást támogatói státusszal kívánta feloldani. Persze, sem a szervezet koalíciós-koordináló formája, sem a 'párt'-szerű működése nem volt kitalálva..." (Jurta Színház hanganyaga nyomán: Szószék – Alternatív Krónika, Budapest 1988., 260-269.old.)

Mint a Jurta Színház akkori titkárságvezetője bizonyíthatom: a népligeti kulturális-politikai központ befogadóképessége hivatalosan 320 fő volt, pótszékekkel kiegészítve valamint a lépcsőkön állva maximum 420 személy befogadására volt alkalmas a színház. – Az SZDSZ krónikaiban és a Beszélő által kiadott háromkötetes összeállításban feltüntetett „1100 résztvevő” illetve a „998 pártalapító” emlegetése bizonyára kétségeket ébreszt azokban, akik megfelelő ismeretekkel rendelkeztek a Jurta Színházról és annak adottságairól. A nemmel szavazó (állítólagosan) 102 személy kihangsúlyozta: a Jurta Színházban megjelentek túlnyomó többsége soha nem írta alá az 1988. március 17-i Felhívást, így nem is lett volna joguk a Hálózat jövőjéről szavazni. – A Hági Sörözőben életrehívott Ideiglenes Koordinációs Tanács viszont erre is talált megoldást: egy-egy jelenlevő voksa húsz-harminc-negyven szavazatot ért – az organizátorok ugyanis kitalálták, hogy távszavazni is lehet...

A néhány száz pártalapító végül is álmosan, fáradtan megállapította a Szabad Demokraták Pártjának létrejöttét – a Szabad Kezdeményezések Hálózatának megmaradt tagsága pedig (felocsúdva a varázslatból) közleményt tett közzé az összes szamizdat újságban az alábbi szöveggel: „Az SZDSZ létrejöttét kísérő körülmények számunkra egyértelművé teszik, hogy a Szövetség jóhiszemű tagságát önnön kisdied politikai játszmáik fedőszerveként kívánják felhasználni – ezért minden őszinte demokratát felhívunk, fontolja meg, hogy ezek fényében csatlakozik-e a Szövetséghez. Egyben megkérünk mindenkit arra, hogy támogassa a független csoportokban végzett munkájával a Szabad Kezdeményezések Hálózatát” (Demokrata, 1988. november)

Ez utóbbi felhívás szövege azonban csak a könyvtárakban maradt meg, a történelem nem jegyezte fel a „népfrontosok” tiltakozását.

Megjegyzés: A fentebb leírtakat – még a publikálás előtt – bemutattam Kenedi Jánosnak, az SZDSZ alapító tagjának. A szóban és írásban is rögzített véleményének azt a megállapítását, mely szerint „Azért alakult meg az SZDSZ a Jurta Színházban, mert a Szabad Kezdeményezések Hálózata félresikerült, haszontalan politikai vállalkozás volt.” (És e helyen hivatkozott az SZDSZ Tájékoztatója 1-2. számára, szerk. Vásárhelyi Júlia, 9-12. pp.) – nem vettem figyelembe azon egyszerű oknál fogva, mert a kéziratomban idézett Magyar Bálint beszédet, melyet Kenedi János és Magyar Bálint közösen alkottak meg, hangszalag rögzítette a Jurta Színházban, és ennek alapján jelent meg a Szószék – Alternatív Krónika című könyv 260-269. oldalain. Kenedi János a kéziratához fűzött kommentárjában – a nemmel szavazott 102 SZKH-tag tiltakozása olvasásakor – szükségesnek látta megjegyezni: „E helyütt filológiaiilag tájékoztatni kellene az Olvasókat, hogy az SZDSZ megalakulásának napján kettészakadt a korábbi demokratikus ellenzék, a (Demokrata 1988. novemberi számában) közzétettek a választáson alulmaradt Bába Ivántól és Miszlivetz Ferenctől származnak, a kritikai megjegyzések Nagy Jenő Demokrata című szamizdat lapjában jelentek meg.”

Eleget téve ajánlásának, megjegyzését betűhíven csatolom a kézirathoz.

Budapest

2008. november 23.

Szemenyei-Kiss Tamás

magyarország.ma

<http://www.debreceen-megmaradas.hu/content/view/2994/2/>